

Kontra Ferenc

APÁM FÖLDRAJZA

„Magammal vitatkozva, gyöttrődve eljutottam odáig, hogy elszakadtam apámtól, hogy megtagadtam tőle azt a halála utáni földmagasztalást, amellyel egy ideig ámitottam magam. Olyan volt ez, mintha másodszor is elvesztettem volna. S a kín, melyet magányos és tiszta, világos töprengéseim során éreztem, bizony sokkal keserveesebb volt, mint annak idején a halála.”

(Roger Martin du Gard:
MAUMORT ALEZREDES)

Mondom magamban lassan az ábécét, és közben erősen arra koncentrálok, ami nem jut az eszembe: hogy hívták a macskát? Pedig ilyenkor be szokott ugrani, mint a vakuvál készített kép, jéggé dermed egyetlen jelenet. Mint az első gyerekkori emlékem: először adták rám a meggybordó, elől csatos, kordbársony kertésznadrágot, valakit vártunk, nagyanyám tartott a karján, éreztem rajta az izgatottságot, mindenki ugyanabba az irányba nézett, hörögve és prüszkölve közeledett egy óriás, a sínek mellett álltunk, a mozdony iszonyú robajjal vágódott elénk, biztos voltam benne, hogy eltapos. „Azért kapálóztál, mert nem bíztál bennem, apádat vártuk haza, akkor szerelt le, letette a ládáját, igazi komoly, férfias arca volt, bajuszt növesztett a katonaságnál, csodálkozott, hogy mi történik, mert te nem fogadtad illendően, nem tudom, mit gondolhatott, amikor először meglátott, felismerhetetlen és megközelíthetetlen voltál az ordítástól, akkor látott először, és biztosan büszke akart lenni a családjára anynyi nép előtt, a karomon tartottalak, a szüleid megölelték egymást a peronon, olyan megható jelenet volt, én meg hazasiettem veled, és szégyelltem, hogy úgy visítottál, mint egy kismalac végig az utcán, mindenki bennünket nézett, aztán két napig aludtál egyfolytában.” Nem is gondoltam rá, hogy jöhet egy ismeretlen ember, aki a karjába vehetne, de mégsem teszi. És később sem, vonakodott attól, hogy egyáltalán hozzám érjen.

Az első iskolai kirándulásunk előtt, amikor egy hétre a tengerre mentünk, ő vitt ki kocsival a vasútállomásra. Néztem a menetelő fákat az ablakon át, és irigyeltem a többieket, akiket átöleltek búcsúzkodáskor, akár az apjuk, akár az anyjuk kísérte ki őket, én pedig akkor fogtam először kezét az apámmal. Nem tett különbséget a gyerekek között, úgy viszonyult hozzám, ahogyan a többi tanítványához az iskolában. Sohasem mesélt a családról, a mi családunkról, talán ebből érzett meg valamit a nagyanyám, aki szertartásosan maga mellé ültetett egy délután, és nagy nekiveselkedéssel pótolni akarta az elmúlt évek hiányát. Nem szokott a kanapéjára ültetni, ez a hely csak őt illette meg, rendszerint arannyal csíkozott, bőrkötéses könyveket olvasott ezen az ablak mellett. Most azonban elém tette, ekkor láttam, hogy a gyűrődések helyén kikopott a sötétzöld bársony, egészen a durva alapvászongig. Nagyon régi volt már minden akkor.

Nagyanyám csontos ujjával lapozott, szája egészen megnyúlt, ahogyan csücsörített, ebből a kerek nyílásból sziszegtek elő a hangok, mintha titkokat rejtene az album, melyeket csak ő tudhat, és az ő tudása abból táplálkozik, amit átélt, ugyanabból a mindentudó feketeségből világosodnak elő a képek, melyek csak az ő magyarázataival nyerhetik el igazi jelentésüket, máskülönben idegenek maradnának. Ahogy haladtunk előre képről képre, mintha újra villant volna a vaku, és a képek egyszeriben más-milyenek lettek, jelentésük által új fényben tűntek fel előttem. Ahogy lapozott, a vérszele rezgett: a nővére fiatalon jött a rothadás, fél évig eltartott, míg a szívéig elért; a fia, a család egyetlen örököse nem érte meg a felnőttkort. Néztem a kezét, amerre elhaladt, megérintette az elhagyott arcokat, a vékony hártypapírra nyomtatott pókok lesték a pillanatot, hogy enyészetükkel birtokukba vegyék újra a képeket, lapozáskor zörrent egyet az áttetsző papír a fekete kartonlapok között, és a legmosolygóbb jelenetnek is a halál vetett véget, annak is a legdühöngőbb, legbrutálisabb fajtája, ahelyett, hogy csendben porlasztotta volna a kiszemelt áldozatokat, zsigereik közé nyúlt, és a szerencsétlenek tehetetlenül, iszonyatos kínok között pusztultak el, véres nyálat húztak maguk után, fejük koppant egyet a közbeeső lépcsőn, merev tarkóval értek a takaróra, ahol felvették végső testhelyzetüket. Nagyanyám hideg kezét éreztem közben, amint rángat befelé, hogy ismerjem csak meg a szörnyűségek hajlékát, mély lélegzetet vett, jelezve, hogy ennél a helynél hosszabban időzünk: kopasz fejű suhanc állt a dáliabokrok előtt, kezét hátraszorította, mégsem tudott egyenesen állni, lógott rajta a nadrág, valamivel térden alul ért, pántos szandálját elfelejtette becsatolni, elgyötört arcát kissé félrefordította. „Elhívtuk a fényképészt, mielőtt elvitték, mert a doktor úr azt mondta, kevés a remény, és akkor, abban a pillanatban jutott eszembe, hogy le kellene fényképeztetni, mert nem marad róla képünk. Lelkiismeret-furdalásom támadt, mert rájöttem, hogy sohasem vittük magunkkal, amikor kirándulni mentünk, ott voltak a lányok, azokat kellett mutogatni. A fiúk különben is mind olyan egyformák. Látod, éppen ilyen idős volt, mint most te. Nagyon szeretett a macskákkal játszani, ez okozta a vesztét: a macskaszórtól vakbélgyulladását kapott, elfakadt a hasában, összecuklott, eszméletlen volt, mire a kórházba értek vele, úgy vitték be a hátukon, alig tudták megmenteni az orvosok.”

Aznap este elhatároztam, hogy márpedig nem maradok gyerek, mindent rosszul tudtam addig, másként néztem a képeket, pedig lapozgattam korábban is az albumot, de nem láttam meg a mosolyok mögött azt a temérdek halált. Hamis fénybe állítottam eddig a dolgokat. Az utcalámpa sötét óriást festett a falra, körvonalait csak akkor ismertem fel, amikor újra megmozdult. Félálomban hallottam meg a kaparászást az ablakon, a teraszról mászott fel, be szoktam engedni, a családhoz tartozott. Azt mondta egyszer a nagyanyám, hogy a korát még ő sem tudja. Hogyan tűrhették meg eddig? Milyen öreg és milyen fürge; nincs joga hozzá, hogy az ágyunkban terpeszkedjen, etessük és dédelgessük, talán még szándékosság is van alattomos dörgölőzködésében, amely majdnem apám halálát okozta, ezért ítélkeztem felette a magam bírósága szerint. A kandúr mit sem sejtve gömbölyödött össze az ágyam közepén. Úgy közelítettem felé a nejlonszatyorral, mintha most is csak játszanék vele, gyors mozdulattal összefogtam, aztán madzaggal jó erősen megkötöttem, nyávozni kezdett. Félttem, hogy felveri a házat éjnek idején, a matrac alá dugtam, aztán ráfeküdtem, magamra húztam a paplant, éreztem a hátamon, ahogy küzd, hangját elnyomta a matrac, nem hagytam, hogy kievickéljen alólam, megfeszítettem a lábam és a karom, mintha egy tutajt egyensúlyoznák a vizen, így aludtam el.

Reggel az iskolatáskám jutott az eszembe, amelyről anyám azt mondta, hogy azért kellett egy számmal nagyobbat venni, mert jövőre több tantárgyunk lesz, hozzá kell edződnöm a könyvek súlyához. Volt benne bőven hely, ráraktam a fa tolltartót, a tornafelszerelést; gondoltam, hogy egy kicsit előbb indulok, mint szoktam, hogy legyen időm megszabadulni tőle, de apám rám szólt az előszobában, hogy nem lehet, folyton megfélekedezem a szokásokról, nem mehetünk együtt, ez íratlan szabály, hiszen ugyanabban az iskolában tanít, mit szólnának a kollégái, ha naponta együtt mennénk, többször megbeszéltük, hogy ő indul előbb, csak azután mehetek én. Szerinte el voltam kényeztetve, a tanárok kivételeztek velem. De én ezt másként éltem át: nemhogy előjogaim lettek volna, hanem azt tapasztaltam, alig várják, hogy bármiben hibázzak. Rajtam álltak bosszút, ha apám vétett ellenük; ehhez képest apróságnak számított, hogy a nagyobbak rajtam verték le, ha apám túl szigorú vagy igazságtalan volt hozzájuk; hamar rájöttem, hogy az árulkodásnak nincs értelme, mert a nyomozás kínosabb az igazságnál. A legapróbb csínytevés sem maradhatott titokban a tanári karban, egy órán leleplezett levelezési ügyből is családi botrány lett otthon, gyakran félbemaradtak a kimert levesnél az ebédek. Ezért támadt rossz előérzetem a kapuban a táskám baljós súlya miatt, legszívesebben az ellenkező irányba indultam volna, de összetalálkoztam két barátommal, akikkel együtt szoktunk focizni, nem jártunk egy osztályba, de ugyanazon a folyosón volt a tanteremünk. Szóval tartottak egészen becsöngetésig. Az első órákon az járt az eszemben, hátha elkezd folyni a vére, ezért letettem a székem mögé a táskámat. Ábécérend szerint ültettek bennünket az osztályban, a középső padsor végén volt a helyem, ritkán sétáltak el eddig a tanárok. A szünetekben csak az iskolaudvarra mehettünk ki, gyanús lenne, ha a táskámmal mennék, még azt hinné az ügyeletes, hogy ki akarok lógni az iskolából. Az pedig még annál is furcsább látványt nyújtana, ha az áttetsző, összespárgázott nejlonszatyrot kivenném, hogy a központi szeméttárolóba dobjam. A testnevelés volt az utolsó óra, ekkor jutott eszembe, hogy a folyosóról nyílik egy ajtó, amely felvisz a padlásra, szigorúan tilos volt oda betennünk a lábunkat, de úgy gondoltam, talán nem vesznek észre, szünetekben nagy a kavardás. Úgy surrantam be a padlásfeljáróba, mint egy tolvaj, aztán fel a lépcsőn, összeszedtem az erőmet, és egyetlen mozdulattal, mint a súlyemelő, felnyomtam a padlás csapóajtóját, aztán óvatosan visszaengedtem; egy hiányzó cserép helyén úgy tört be a nap, mint a reflektor fénye, cikáztak benne a porszemek, oldalt egy hosszú polcon hullókat áztak különböző méretű üvegekben, mint a befőttek. Elindultam a padlás belseje felé, ahol a legsűrűbben dobálták össze az eltört bútorokat, táblaállványok alatt bújtam át, és egy asztalon leltem a megfelelő rejtékhelyre: egy földgömbre, az oldalából hiányzott egy afrikányi darab, abba a nyílásba gyömöszöltem a nejlont a macskatetemmel, találtam egy szakadt elsötétítő függönyt, ráborítottam, mint egy halotti leplet, hogy még véletlenül se találjanak rá. Aztán lábujjhegyen lopakodtam, nehogy a tantermekben meghallják, hogy valaki jár a padláson. Óvatosan résnyire nyitottam a folyosóra vezető ajtót, elcsendesedtek az osztályok, hiszen már hosszú percek múltak el a becsöngetés óta, rohantam az öltözőbe, levetkőztem, amilyen gyorsan csak tudtam, felrántottam magamra a vörös klottgatyát, az ujjatlan fehér felsőt, és arra számítottam, hogy bent a tornateremben még a szokásos bemelegítő körnél tartanak, és észrevétlenül csatlakozhatok, mivel a tornatanárunk nem szokott nagyon sietni, de most feltűnt, hogy csak a csend hallatszik, nem a lábdobogás, mintha nem lenne bent senki, talán elmaradt az óra. Ahogy kinyitottam az ajtót, az ütéstoppító szőnyegek rothadt bűrszaga csapta meg az orromat, magával a hadbíróssággal találtam magam szembe:

elől állt egy vonalban a tornatanár, az iskola titkára és apám, mögöttük a szereken szétszórva az osztálytársaim, némelyikük kíváncsian, mások kárörvendő vigyorral, engem néztek, becsuktam magam mögött az ajtót, igazi megváltásnak számított egy pillanatra hátat fordítani nekik, és lerántani az arcomról a rémületet, közben éreztem, hogy nem sikerül. Az iskola titkára látott besurranni a padlásfeljáróba, ez fegyelmi ügynek számított, mert ilyen helyen tiltott dolgokat szoktak művelni. „Azért hívtuk ki apádat az órájáról, hogy tanúja legyen annak, ami történt, nehogy otthon elferdítsd a valóságot, és megint vádaskodj, hamis fénybe állítsd a dolgokat, ahogyan szoktad! Mi rendszabályok szerint járunk el, az iskolában minden diák egyenrangú, ezt sose felejtse el, itt nincsenek kivételezettek!” Apám komor képpel kérdezte meg, hogy mit csináltam a padláson. Ettől még jobban kétségbeestem, dadogtam valamit, önkéntelenül a fejemhez kaptam, pókhálófoszlány ragadt a tenyeremre. Az iskola titkárának ettől felcsillant a szeme, mint a detektíves filmekben, amikor a felügyelő lefűleli a szesz-csempészt, hirtelen az osztálytársaim felé fordult: „Ti ketten hozzátok ide a táskáját az öltözőből, hadd lássuk, mit talált a padláson!” Apám lesütött szemmel nézte végig, ahogy az iskola titkára és a tornatanár kipakolnak a táskámból, előbb a két egymásra borított vajas kenyeret szalvétában, ahogyan anyám reggel a kezembe nyomta, aztán a füzeteket, a tolltartót, végül a padlóra borították, ami még benne volt: ceruzahegyezések spiráljai, szotyolatörmelék, megőrzött cukorkapapírok szóródtak szét. És apám nem állt mellém, pedig most már megtehetné volna, hiszen nem találtak nálam bizonyítékot, és ez akkor felért a győzelemmel. Nem szólt semmit; jellegzetes, dühös nagy lépteivel elhaladt mellettem, visszament az osztályába, hogy folytassa a megkezdett földrajzórát. Amikor becsukta maga mögött az ajtót, mintha vérszemet kapott volna az osztály, kitört a nevetés, szétrúgták a szemetet, ami a táskámból kihullt, aztán repültek a levegőben a püspökklila füzetborítók, és nem állította le őket sem a tornatanár, sem az iskola titkára, aki erőltetett artikulációval az arcomhoz hajolva azt mondta: „Az esetet beírom a naplóba, és a magatartásjegyed az osztályfőnököd majd ennek alapján állapítja meg, de ebbe még a tantestület is beleszól!” Miután az iskola titkára távozott, a tornatanár azzal próbálta oldani a feszültséget, hogy nyomatékosította: „Itt most tornaóra van, először kötélmászás lesz.” Amikor rám került a sor, mindig szert váltottunk, újra sorakozót rendelt el nagyság szerint, és ezzel csengőszóig lassan elmúlt az idő anélkül, hogy bármit is csináltam volna. Az öltözőben érdektelenné vált az ügyem, érdekesebb dolgokról beszélgettek, nem is tűnt fel az osztálytársaimnak, milyen lassan öltözködöm. Megvártam, amíg elmennek, kullogtam egyedül utánuk egy darabig a folyosón, a takarítónők a tanárban kávéztak, ebből biztosra vehettem, hogy egy lélek sincs már az iskolában. Visszamentem a padlásfeljáróhoz, felopakodtam a lépcsőn, lerántottam az elsötétítő függönyt a beszakadt földgömbörről, kivettem a csomagot a döggel, visszatettem az iskolatáskámba. Nem látott meg senki, amikor kiléptem az épületből.

Otthon kivártam azt az ebéd utáni időszakot, amikor a konyhából megnyugtató edénycsörgés hallatszik, apám pedig az íróasztalán egy kiterített domborzati térképet tanulmányoz, az üveg hamutálcán egy csikkel tologatja össze a hamut, szigetet csinál belőle egy óceán közepén, így szokott a széken elaludni félórára, közben az asztalra dől, fejét oldalra fordítja, és álmában szétfújja a szigeteket. Belopakodtam a hálószobába, szétvágtam a madzagot, és a macskatetemet az ágyba fektettem. Apám helyére.